Rapport 2024:1

Arkeologisk utredning, etapp 1

Tegelbruksgärdet

Södra Freberga 6:1
Västra Stenby socken
Motala kommun
Östergötlands län

Anders Olofsson

ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM

Tekniska och administrativa uppgifter

Fastighet	Södra Freberga 6:1
Socken/stad	Västra Stenby
Kommun	Motala
Län och landskap	Östergötland
Lämningsnummer	L2009:1375
Kartunderlag	Topografiska webbkartan
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH2000
Mätteknik	RTK-GPS
Typ av undersökning	Arkeologisk utredning, etapp 1
Länsstyrelsens dnr	431-5067-2023
Länsstyrelsens handläggare	Petra Öjhage
ÖM dnr	0175/23
ÖM projektnr	002275
KMR uppdragsnummer	202301254
Beställare	Länsstyrelsen Östergötland
Kostnadsansvarig	Motala kommun
Projektledare	Anders Olofsson
Biträdande projektledare	-
Personal	Roger Lundgren
Fältarbetstid	2023-09-29
Totalt undersöktes	110 756 m^2
Fynd	Nej
Foto	Ja
Analyser	-
ÖM Intrasisnr	-
Grafik	Anders Olofsson
Renritning	-
Grafisk form	Johan Levin

Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands museum.

Upphovsrätt: om inget annat anges gäller Creative Commons licens CC BY.
Villkor på http://creativecommons.org/licenses/by/2.5/se

Ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriverket MS2008/06551

ISSN 1403-9273 Rapport 2024:1 Östergötlands museum

Tegelbruksgärdet

Innehåll

Sammanfattning 2
Inledning och bakgrund 5
Områdesbeskrivning 5
Syfte 5
Utrednings- och dokumentationsmetod 5
Resultat 6
Fornlämningsbild samt tidigare arkeologiska insatser 6
Utredningsområdet under historisk tid utifrån arkiv- och kartmaterial 6
Resultat från fältinventering 10
Åtgärdsförslag 11
Referenser 12

Bilaga 1. Begreppslista 13
Bilaga 2. Foton 15

Omslagsbild: Utredningsområdet från NÖ. Foto Anders Olofsson, Östergötlands museum.

ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM
ARKEOLOGI OCH BYGGNADSVÅRD
Box 232 • 581 02 Linköping • 013 - 23 03 00 • www.ostergotlandsmuseum.se

Sammanfattning

Östergötlands museum utförde hösten 2023 en arkeologisk utredning, etapp 1 inom fastigheten Södra Freberga 6:1, Västra Stenby sn, Motala kommun, Östergötlands län. Den arkeologiska utredningen, etapp 1 föranleddes av detaljplaneläggning av Södra Freberga 6:1 (Tegelbruksgärdet). Uppdragsgivare var Länsstyrelsen Östergötland och för kostnaderna stod Motala kommun. Utredningsområdet, som uppgick till ca 11 ha, är beläget mellan 90–94 meter över havet intill Motalaviken.

Det finns idag inga kända fornlämningar inom utredningsområdet. Men det finns en övrig kulturhistorisk lämning i form av L2009:1375, en plats med tradition (lokal tradition om en begravningsplats). I närområdet finns dock ett flertal fornlämningar i form av gravfält, fossil åkermark, boplatser (bl a stenåldersboplatsen L2008:1053) samt fyndplatser av stenyxor. Därutöver finns i närheten en tegelbrukslämning samt ett flertal torplämningar och uppgifter om torplämningar.

Vid fältinventeringen kunde inga ovan jord synliga lämningar iakttagas utöver den redan kända L2009:1375. Denna lämning föreföll bestå av utgrävningar i åkerholmen med påförd röjningssten. Dock innehåller utredningsområdet högre liggande partier där presumtiva boplatslämningar kan finnas under marken. Det är möjligt att dessa ytor innehåller lämningar från exempelvis stenåldern, inte minst med tanke på det stora antalet stenålderslämningar i Motalatrakten som helhet och att vi faktiskt också har sådana ca 350 m SÖ om aktuellt utredningsområde (L2008:1053, se ovan).

Östergötlands museum rekommenderar preliminärt tre ytor om totalt 45 852 m^2 för arkeologisk utredning, etapp 2 innan eventuell exploatering av området.

Anders Olofsson
antikvarie

Figur 2. Utsnitt ur Topografiska webbkartan med utredningsområdet markerat (blått). Skala 1:10 000.

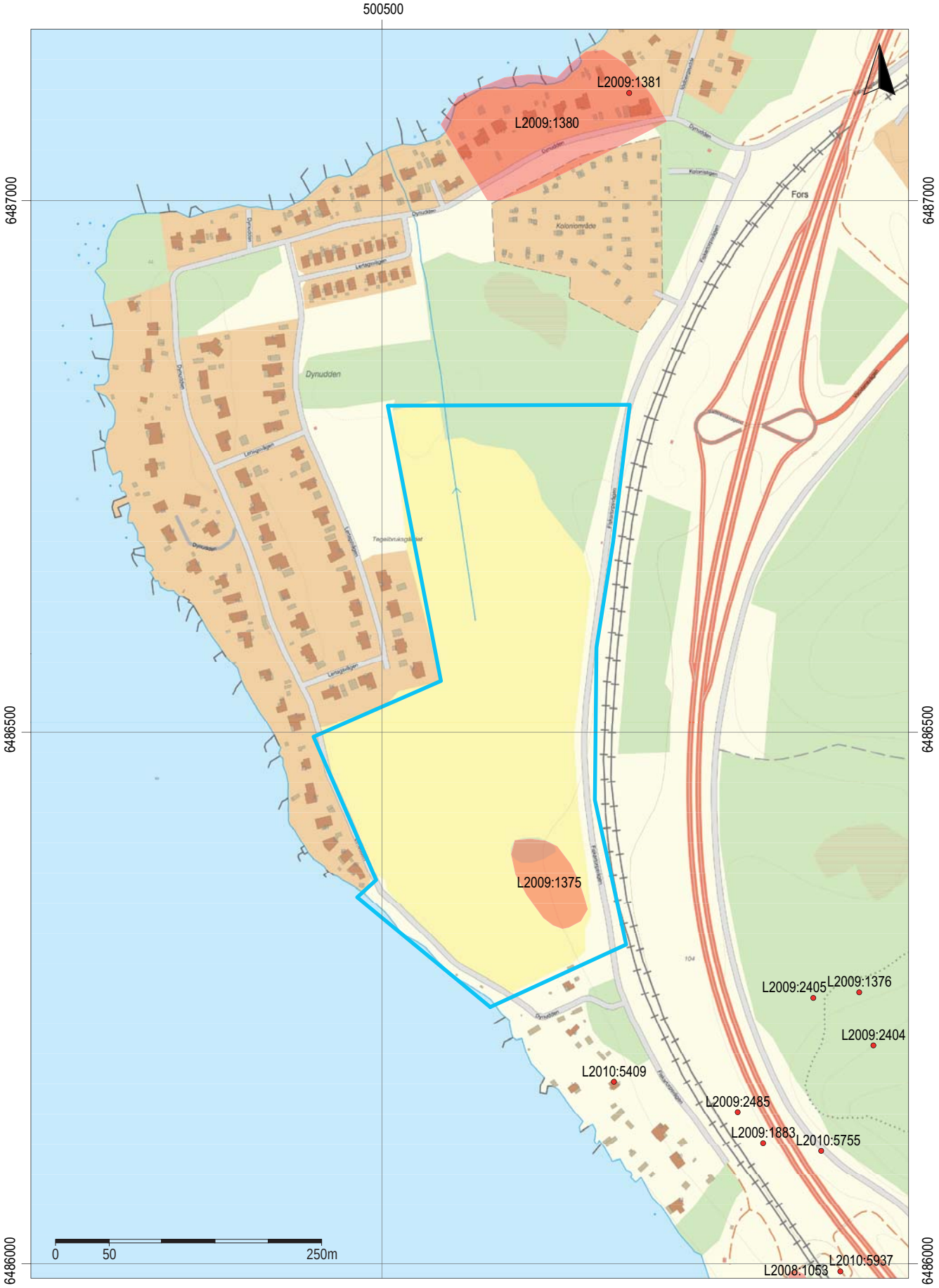

Figur 3. Utsnitt ur Topografiska webbkartan med utredningsområdet markerat (blått). Skala 1:5 000.

Inledning och bakgrund

Utredningen föranleddes av att Motala kommun planerar för en detaljplaneläggning av Södra Freberga 6:1 (tegelbruksgärdet). Uppdragsgivare var Länsstyrelsen Östergötland och för kostnaderna stod Motala kommun.

Länsstyrelsen utsåg undersökare genom direktval då totalbeloppet för de arkeologiska insatserna inte förväntades överstiga 5 prisbasbelopp (pbb).

Projektledare har varit Anders Olofsson. Fältarbetet utfördes av Anders Olofsson och Roger Lundgren. Rapporten har författats av Anders Olofsson.

Områdesbeskrivning

Utredningsområdet, som uppgick till ca 11 ha, är beläget mellan 90–94 meter över havet intill Motalaviken. Ytan består till största delen av odlingsmark med högre liggande partier i väster och öster och en svacka löpande N–S emellan dessa höjder. Nordöstra delen utgörs av skogsmark. Den västra delen av skogsområdet består av lågt liggande, slyig snårskog, medan det östra partiet utgörs av högre liggande platåer med ett antal höga ekar.

Jordarten utgörs i den nordligaste delen av postglacial lera, på sina ställen överlagrad av torv. I stora delar av den mellersta delen av utredningsområdet utgörs jordarten av glacial lera medan övriga delar är täckt av lerig morän (SGU:s jordartskarta). Bergarten är kalksten (SGU:s bergartskarta).

Syfte

Syftet med den arkeologiska utredningen var att ta reda på om fornlämningar berördes av det planerade arbetsföretaget. Utredningen skulle preliminärt avgränsa nyupptäckta fornlämningar inom utredningsområdet.

Resultaten från utredningen skulle kunna användas vid Länsstyrelsens fortsatta tillståndsprövning och utgöra underlag inför eventuella kommande arkeologiska åtgärder. Resultaten skulle också kunna användas som underlag i företagarens planering.

Undersökningsplanens ambitionsnivå skulle anpassas så att resultatet kan användas som ett fullgott underlag inför kommande samhällsplanering och arkeologiska undersökningar.

Utrednings- och dokumentationsmetod

Den arkeologiska utredningen utfördes i form av en genomgång av de tidigare kända lämningarna inom utredningsområdet och i närområdet i Kulturmiljöregistret, kart- och arkivstudier samt en fältinventering.

Kartstudierna, med tyngdpunkt på äldre kartmaterial, utfördes primärt i syfte att ge ett underlag och stöd för lokalisering av sedan tidigare ej registrerade lämningar inom utredningsområdet. Arkivstudierna, vilka bl a omfattade Östergötlands museums topografiska arkiv och bibliotek, syftade bl a till att utreda sedan tidigare genomförda arkeologiska insatser inom området. Fältinventeringen utfördes genom terrängrekognoscering.

De aktuella lämningarnas antikvariska bedömning, vilken följer Riksantikvarieämbetets indelning och rekommendationer (Riksantikvarieämbetet 2018, 2021), indelas enligt följande:

- **Fornlämning**. Fornlämningar (tidigare fasta fornlämningar) är skyddade enligt Kulturmiljölagen (SFS 1988:950) och utgör lämningar som uppfyller lagens tre fornlämningsrekvisit[1] och bedöms vara tillkomna innan år 1850. Dessa utgörs av lämningar med fornlämningsnummer (RAÄ- eller L-nummer), vilka är utmärkta på fastighetskartan.

- **Möjlig fornlämning.** Möjliga fornlämningar (tidigare bevakningsobjekt) utgör lämningar registrerade med fornlämningsnummer (RAÄ- eller L-nummer), vilka ej är markerade på fastighetskartan. Detta innebär vanligtvis att lämningens status ej går att avgöra genom okulär besiktning utan måste utredas vidare, t ex i samband med exploatering. I denna kategori ingår även bebyggda by- och gårdstomter med historiska belägg, vilka betraktas som fornlämningar men registreras som möjliga fornlämningar av registreringstekniska skäl.

1 Av 2 kap. 1§ Kulturmiljölagen (KML) framgår vilka lämningar som utgör fornlämning och därmed skyddas av lagen. Tre överordnade rekvisit (kriterier) ska vara uppfyllda för att en lämning ska utgöra fornlämning; det ska vara en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven (Riksantikvarieämbetet 2021:6).

- **Övrig kulturhistorisk lämning.** Lämningar med kulturhistoriskt värde vilka faller under Skogsvårdslagens (1979:429) hänsynsparagrafer. Lämningar i denna kategori är de som inte uppfyller Kulturmiljölagens tre fornlämningsrekvisit och/eller bedöms vara tillkomna efter år 1850. Dessa kan i vissa fall vara i behov av vidare utredning genom arkeologisk utredning, etapp 2. I övriga fall bör de dokumenteras och i vissa fall karteras och hänsyn bör tas så långt det är möjligt vid exploatering (RAÄ- eller L-nummer).

- **Ingen antikvarisk bedömning (uppgift om).** Lokaler som är kända genom tidigare uppteckningar eller muntliga källor men där lämningar inte återfinns eller bedöms kvarligga.

Utöver detta redovisas även så kallade *arkeologiska utredningsobjekt* (Objekt) vilka utgör områden vars topografiska förutsättningar och omgivande miljö medför att förekomst av fornlämning, ej synlig ovan mark, inte kan uteslutas i samband med markingrepp. Dessa arkeologiska utredningsobjekt utgör sålunda presumtiva fornlämningar och bör utredas vidare genom sökschaktsgrävning (arkeologisk utredning, etapp 2) inför eventuell exploatering.

Utredningsobjektens avgränsning är endast ungefärlig och ska ej ses som exakt fastslagen. Inom utredningen har avgränsningen av objekten också utformats med hänsyn till utredningsområdet, varför utredningsobjektens markering aldrig löper utanför det studerade och inventerade området. Utredningsobjekten har framförallt utformats på topografiska lägen där förhistoriska boplatslämningar eller överplöjda gravanläggningar bedöms kunna förekomma.

Resultat

Fornlämningsbild samt tidigare arkeologiska insatser

Det finns idag inga kända fornlämningar inom utredningsområdet. Men det finns en övrig kulturhistorisk lämning i form av L2009:1375, en plats med tradition (lokal tradition om en begravningsplats). I Kulturmiljöregistret anges att det möjligen kan röra sig om en märgelgrav som senare använts som avstjälpningsplats för odlingssten, eller så handlar det om en täktgrop.

I närområdet finns det ett flertal fornlämningar i form av gravfält (L2009:2124), fossil åkermark (t ex 2009:1322, 2009:1475) samt boplatser. Vad gäller de senare kan stenåldersboplatsen L2008:1053, belägen ca 350 m SÖ om aktuellt utredningsområde, nämnas. Denna har vid undersökningar (Helander 2005, Holm 2010) givit fynd av slagen flinta, kvarts och bergart.

Även ca 1,3 km längre mot SÖ, vid rondellerna där länsväg 919 och 987 möter riksväg 50, har stenåldersboplatserna L2009:9276 och L2008:3324 undersökts vid ett flertal tillfällen (Helander 2008; Holm 2009; Carlsson 2012 avseende L2009:9276 samt Runeson 2013; Nelson 2015; Johansson 2018 avseende L2008:3324).

Det har även påträffats ett flertal lösfynd i form av bl a sten- och flintyxor i närområdet (t ex L2009:1381) samt en knacksten av bergart (L2008:2013).

Därutöver finns i närheten en tegelbrukslämning (L2009:1380). Enligt uppgift i KMR skall tegelbruket ha blivit nedlagt omkring 1850. Dock finns en uppgift från 1870-talet att till egendomen Södra Freberga ”hör tegelbruk med en tillverkning af omkring 100 000 st. tegel” (Ridderstad 1877–80:131).

Dessutom finns ett flertal torplämningar och uppgifter om torplämningar (L2010:5409, L2010:5755 m fl) i närområdet.

Utredningsområdet under historisk tid utifrån arkiv- och kartmaterial

Freberga nämns i ett flertal medeltida källor. Det är dock många gånger svårt att veta om det är Södra eller Norra Freberga, den senare belägen på Norra sidan Motalaviken, som avses (Johansson 2018:9). Så är fallet i det första omnämnandet från 1361, där namnet skrivs som ”Fröaberghum” (ISOF arkivkort 3601705). I ett brev utfärdat 9 september 1374 nämns att en Broder Assarsson säljer jord i Freberga till Vadstena kloster (SDHK nr 10577).

År 1760 var Freberga ett *berustadt Krono Säteri* som beboddes av löjtnanten Karl Gustav Ekerman och hans fru Charlotta Benedicta Koskull (Broocman 1760:694).

Historiska kartor (figur 4, 5 och 6) kan ge oss intressant information angående markanvändningen inom området under historisk tid. Den äldsta kartan över Freberga som varit möjlig att rektifiera utifrån senare kartor är en geometrisk avmätning från 1728 (LMS D142-4:1). På denna karta är den norra hälften av utredningsområdet benämnd ”Sank kiärrwall” (F). Den södra hälften är till största delen angiven som ”ängshage” (S och V). Längst i sydöst är dock en mindre del (R) benämnd ”öhr”, d v s örjord (mager, stenig/grusig jord).

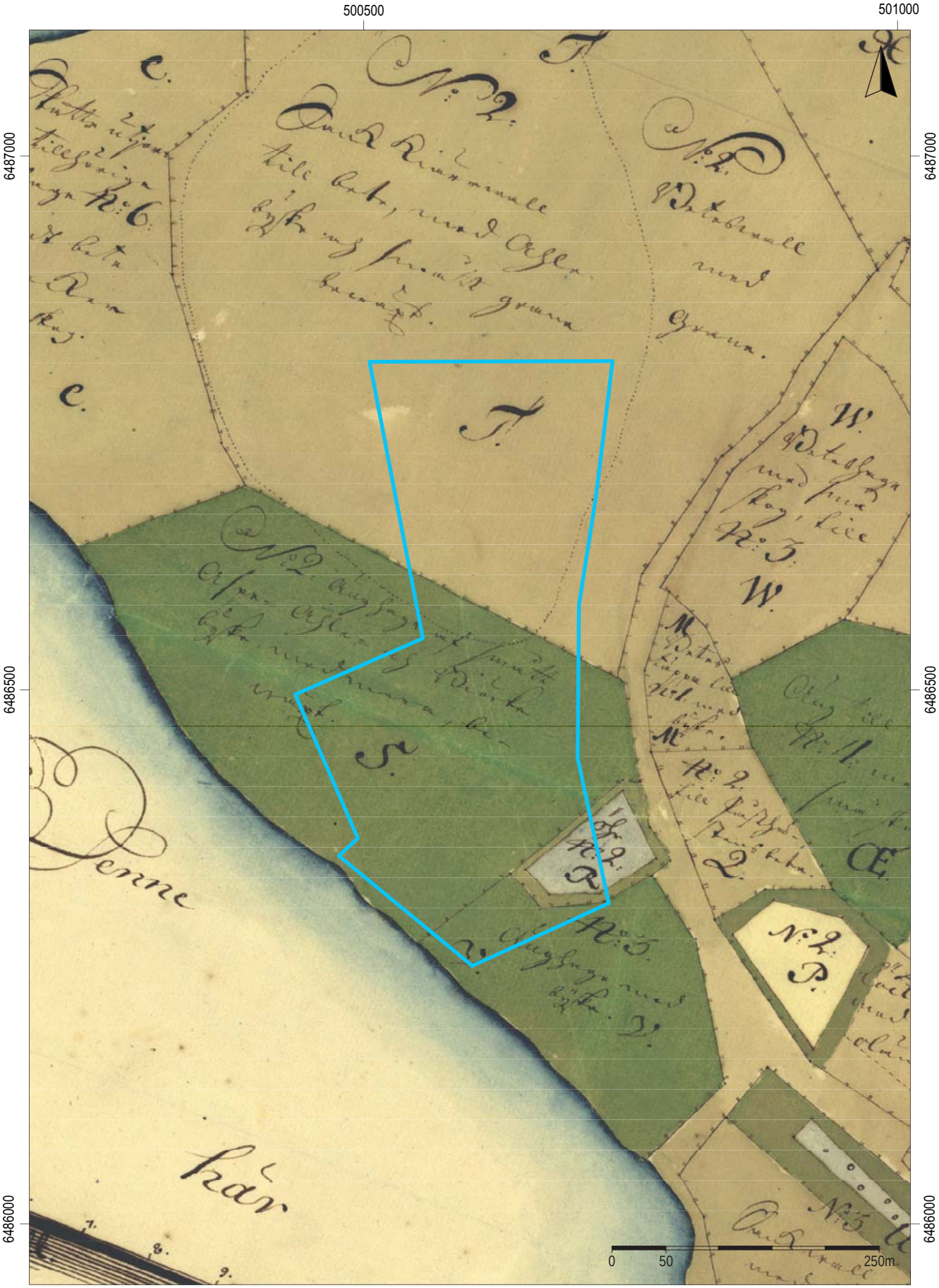

Figur 4. Utredningsområdet i relation till rektifierad geometrisk avmätning 1728 (LMS akt D142-4:1). Skala 1:5 000.

Från storskifteskartan över Södra Freberga från 1795 (LM 05-vst-18) framgår att norra halvan av utredningsområdet (nr 29) är upptagen som betesmark under namnet Skogshagen. Den centrala-södra delen står som ”gammal äng” (nr 23). Sydöstligaste delen utgörs av ”åkerlyckan af örjord”.

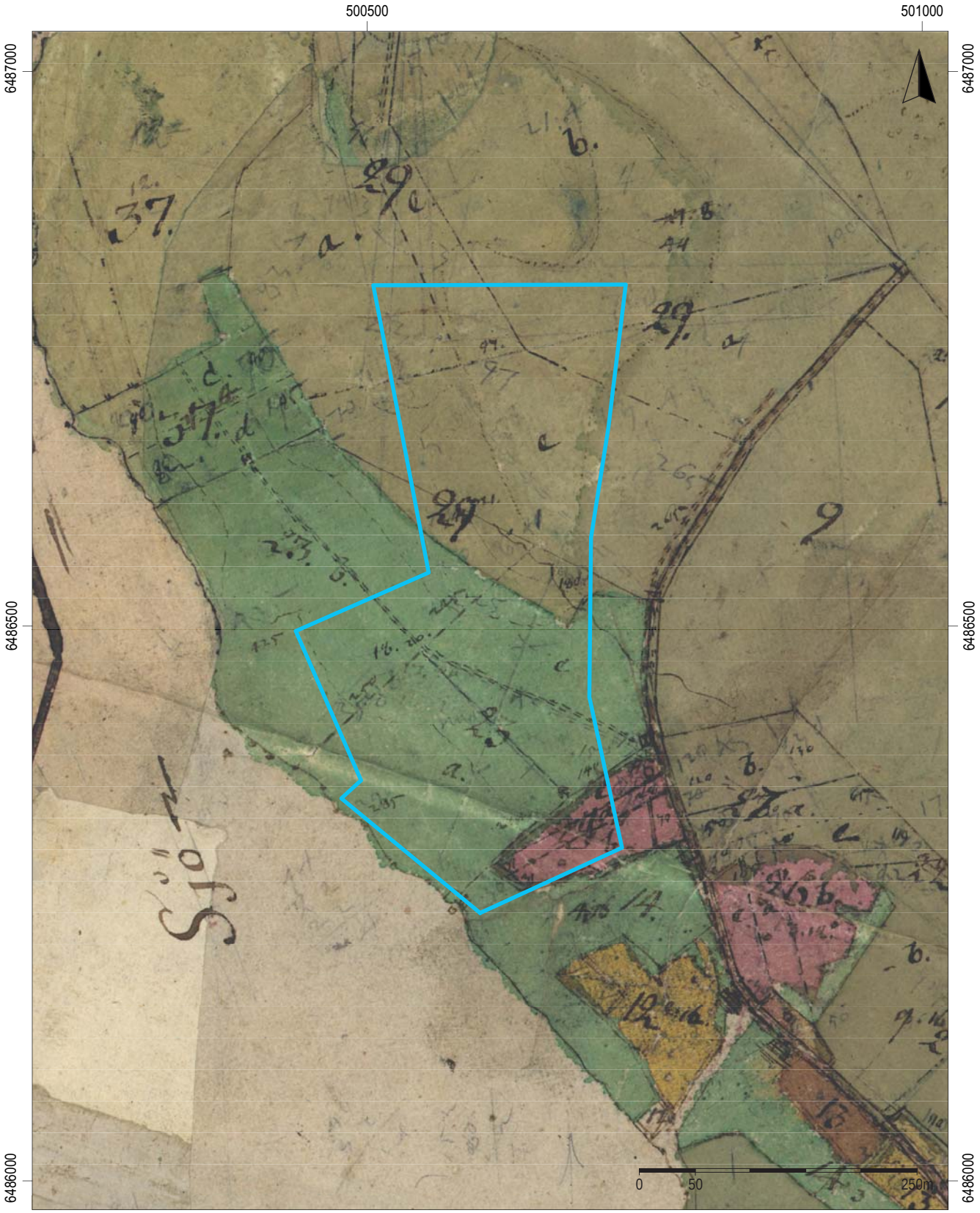

Figur 5. Utredningsområdet i relation till rektifierad storskifteskarta 1795 (LM akt 05-vst-18). Skala 1:5 000.

På Häradsekonomiska kartan från 1868–77 (J112-54-25) utgörs nästan hela ytan av åkermark, även ett parti av den norra delen som nu är skog. Här syns även tegelbruket (L2009:1380) norr om det aktuella utredningsområdet, samt backstugorna Fiskartorpet och Jerusalem strax söder om utredningsområdet. Nu här även Motala-Hallbergs järnväg (Se Ridderstad 1877–80:131) tillkommit, direkt öster om utredningsytan.

Figur 6. Utredningsområdet i relation till rektifierade häradsekonomiska kartan 1868–77 (RAK akt J112-54-25). Skala 1:7 000.

Resultat från fältinventering

Vid fältinventeringen kunde inga ovan jord synliga lämningar iakttagas utöver den redan kända L2009:1375. Denna lämning föreföll bestå av utgrävningar i åkerholmen med påförd röjningssten. Dock innehåller utredningsområdet högre liggande partier där presumtiva boplatslämningar kan finnas under marken. Det är möjligt att dessa ytor innehåller lämningar från exempelvis stenåldern, inte minst med tanke på det stora antalet stenålderslämningar i Motalatrakten som helhet (se t ex Hagberg 2020, Gruber et al 2021) och att vi faktiskt också har sådana ca 350 m SÖ om aktuellt utredningsområde (se ovan).

Figur 7. Boplatsläge inom Objekt 1. Foto mot SÖ, Anders Olofsson, ÖM.

Figur 8. Åkerholmen med L2009.1375. Foto mot NV, Anders Olofsson, ÖM.

Åtgärdsförslag

Östergötlands museum rekommenderar preliminärt tre ytor (Objekt) för arkeologisk utredning, etapp 2 innan eventuell exploatering av området. Dessa tre ytor om totalt 45 852 m² motiveras utifrån deras läge i terrängen och att de utgör presumtiva förhistoriska boplatsytor:

Objekt 1
En 14 849 m² stor yta i utredningsområdets norra del innehållandes både platåer i skogsmark och en svag sydväst-sluttning i åkermark.

Objekt 2
En 18 478 m² stor yta i västra delen av utredningsområdet.

Objekt 3
En 12 525 m² stor yta i åkermark innehållandes L2009:1375.

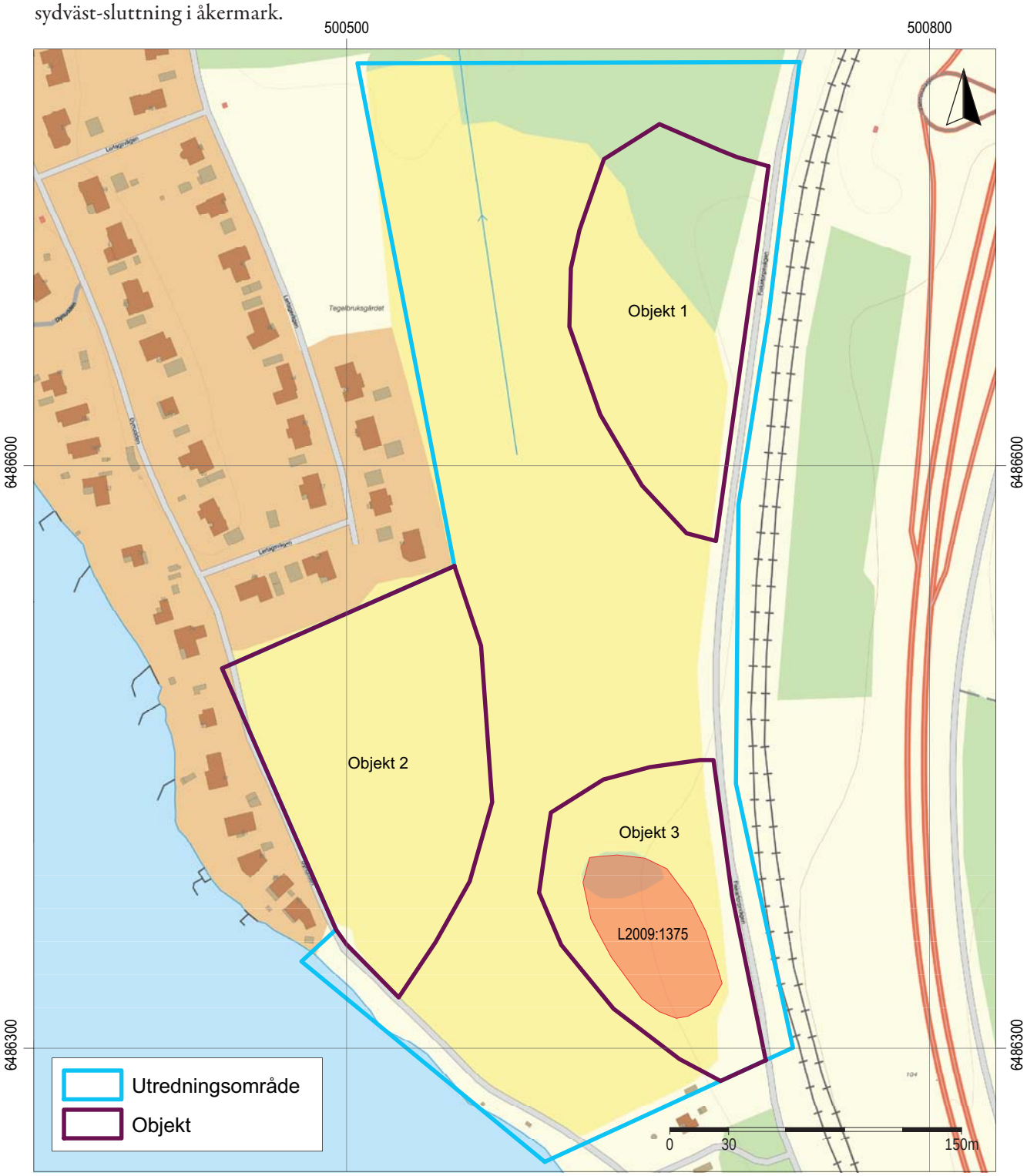

Figur 9. Utsnitt ur Topografiska webbkartan med utredningsområdet samt ytor föreslagna för arkeologisk utredning, etapp 2 markerade. Skala 1:3 000.

Referenser

Broocman, C. F. 1760. *Beskrifning öfwer the i Öster-Göthland befintelige städer, slott, sokne-kyrkor, soknar, säterier, öfwer-officersboställen, jernbruk och prestegårdar, med mera.* Norrköping.

Carlsson, T. 2012. *10 000 år vid Södra Freberga. Särskild arkeologisk undersökning i samband med ombyggnad av Riksväg 32 mellan Mjölby och Motala.* Östergötland, Motala kommun, Västra Stenby socken, Södra Freberga 6:1, RAÄ 258. Riksantikvarieämbetet UV Öst. Rapport 2012:142.

Gruber, G.; Westermark, A.; Hagberg, L; Zetterlund, P. och Molin, F. 2021. *Verkstadsvägen – järnframställning och mesolitisk boplats – del 1. Arkeologi Motala.* Östergötlands län, Östergötland, Motala kommun, Motala socken, Innerstaden 2:1, Kanaljorden 3:3, 3:38, 3:41, 3:61. L2009:7813 (Motala 188). Arkeologisk utredning, arkeologisk förundersökning och arkeologisk undersökning. Arkeologerna/SHM, Rapport 2021:97.

Hagberg, L. 2020. *Stenavadet – mesolitiska boplatslämningar längs Motalavikens södra strand.* Östergötland, Motala stad och kommun, Stenavadet 1–3, del av Holm 6:80, L2018:090 och L2018:091. Arkeologisk förundersökning. Arkeologerna/SHM, Rapport 2020:56.

Helander, C. 2005. *Odlingslämningar och stenåldersboplats i Södra Freberga. Inför planerat dubbelspår och planskilda korsningar sträckan Motala - Norrsten och inom område för gång- och cykelväg samt inom planerat område för ny plats för befintligt kalkkärr.* Västra Stenby socken, Motala kommun, Östergötland. RAÄ 93. Arkeologisk förundersökning och slutundersökning. RAÄ UV Öst rapport UV Öst 2005:48.

Helander, A. 2008. *Riksväg 50 - mellan Motala och Mjölby.* Arkeologisk utredning, kompletterande etapp 1 samt etapp 2. Västra Stenby, Fivelstads, Styra, Allhelgona, Skänninge, Högby och Mjölby socknar, Motala och Mjölby kommuner, Östergötland. RAÄ UV Öst rapport 2008:33.

Holm, J. 2009. *Boplats vid Södra Freberga.* Södra Freberga 6:1, RAÄ 258, Västra Stenby socken, Motala kommun, Östergötlands län. Arkeologisk förundersökning. RAÄ UV Öst rapport 2009:43.

Holm, J. 2010. *Jerusalemsbadet.* Södra Freberga 6:1, RAÄ 262, Västra Stenby socken, Motala kommun, Östergötlands län. Arkeologisk förundersökning. RAÄ UV Öst rapport 2010:8.

Johansson, M. 2019. *Inte fullt 10 000 år vid Södra Freberga – en aktivitetsyta inom Norrstens verksamhetsområde.* Arkeologisk undersökning. RAÄ-nr Västra Stenby 266, Södra Freberga 6:1, 6:204, och 6:205, Västra Stenby socken, Motala kommun, Östergötland. Stiftelsen Kulturmiljövård. Rapport 2018:18.

Nelson, M. 2015. *Stenåldersboplats vid Hamrabäcken.* Norrstens verksamhetsområde. Arkeologisk förundersökning. Södra Freberga 6:1. Västra Stenby socken. Motala kommun. Östergötlands län. Stiftelsen Kulturmiljövård 2015:32.

Ridderstad, A. 1877-80. *Historiskt, geografiskt och statistiskt lexikon öfver Östergötland.* Senare delen, M-Ö. Linköping.

Runeson, H. 2013. *Norrstens verksamhetsområde. Boplatslämningar i åkermark.* Arkeologisk utredning. Södra Freberga 1:6, Nyckelby 5:9 och Sjöhamra 1:2, Västra Stenby socken, Motala kommun, Östergötlands län och landskap. Stiftelsen Kulturmiljövård. Rapport 2013:80.

Övriga källor

ISOF, Ortnamnsregistret. https://ortnamnsregistret.isof.se/place-names.

Kulturmiljöregistret. https://app.raa.se/open/fornsok/.

Riksarkivet. Svenskt Diplomatariums huvudkartotek (SDHK). https://sok.riksarkivet.se/SDHK.

Sveriges Geologiska Undersökningar (SGU). Berggrundskarta 1:50 000–1:250 000.

Sveriges Geologiska Undersökningar (SGU). Jordartskarta 1:25 000–1:100 000.

Kartor

Lantmäteristyrelsens arkiv (LMS) Lantmäterimyndighetens arkiv (LM) och Rikets allmänna kartverks arkiv (RAK).

LMS akt D142-4:1. Södra Freberga. Geometrisk avmätning år 1728.

LM akt 05-vst-18. Södra Freberga. Storskifte år 1795.

RAK akt J112-54-25. Häradsekonomiska kartan 1868-77. Bladnamn: Hagbyhöga.

Bilaga 1. Begreppslista

Arkeologisk utredning, etapp 1
Det första steget i det arkeologiska uppdragssystemet. Genomförs för att ta reda på om ett planerat arbetsföretag kommer att beröra några fornlämningar. En arkeologisk utrednings första etapp baseras på detaljerade kart- och arkivstudier samt fältinventering. Under fältinventeringen eftersöks tidigare ej kända forn- och kulturlämningar samt topografiska lägen som bedöms kunna innehålla fornlämningar ej synliga ovan mark. Samtliga tidigare kända lämningar inom utredningsområdet besiktas också för att kontrollera deras status och kondition. Beslut om tillstånd fattas av Enheten för kulturmiljö vid Länsstyrelsen Östergötland.

Arkeologisk utredning, etapp 2
Har samma syfte som utredningens första etapp men här sker vanligtvis arbetet med hjälp av grävmaskin. Genom att öppna utspridda sökschakt inom de ytor som pekats ut under utredningens första etapp kan eventuell fornlämningsförekomst påvisas. Redan konstaterade, okulärt bedömda, fornlämningar eller sedan tidigare kända fornlämningar och dess fornlämningsområden omfattas inte av detta arbetsföretag. Till skillnad mot utredningens första etapp sker utredningens andra etapp i regel inom avgränsade mindre ytor. Beslut om tillstånd fattas av Enheten för kulturmiljö vid Länsstyrelsen Östergötland.

Arkeologisk förundersökning
Utförs i de fall man på platsen har konstaterat förekomst av fornlämning. En arkeologisk förundersökning är oftast en begränsad utgrävning av en fornlämning och dess fornlämningsområde som genomförs inom mindre ytor och/eller i form av tätare sökschaktsgrävning. Målsättningen är att få bättre kunskap om fornlämningens omfattning, karaktär och ålder. Detta görs för att bättre kunna bedöma dess vetenskapliga potential och sålunda behovet eller omfattningen av en eventuellt kommande arkeologisk undersökning (se nedan). Beslut om tillstånd fattas av Enheten för kulturmiljö vid Länsstyrelsen Östergötland.

Arkeologisk undersökning
Det arkeologiska uppdragssystemets sista steg. Genomförs i de fall fornlämningen medför hinder eller olägenhet som inte står i rimligt förhållande till dess betydelse. I detta steg tas fornlämningen bort genom att den undersöks och dokumenteras. En arkeologisk undersökning kan även genomföras i form av så kallad schaktningsövervakning, vilket innebär att delar av en fornlämning undersöks och dokumenteras. En arkeologisk undersökning utförs efter specifika vetenskapliga frågeställningar och undersökningens innehåll styrs till viss del genom uppsatta krav från Länsstyrelsen. Beslut om tillstånd fattas av Enheten för kulturmiljö vid Länsstyrelsen Östergötland.

Fornlämning
Fornlämningar (tidigare fasta fornlämningar) är spår efter mänsklig verksamhet. I Kulturmiljölagen (SFS nr 1988:950) anges vad som är en fornlämning och vad som därmed omfattas av lagskyddet. I lagens andra kapitel finns en uppräkning som inleds med tre kriterier; fornlämningar ska vara lämningar efter människors verksamhet under forna tider, de ska ha tillkommit genom äldre tiders bruk och vara varaktigt övergivna. Förutom att de tre rekvisiten ska vara uppfyllda ska lämningen även vara tillkommen innan år 1850 för att kunna bedömas som fornlämning. En nyupptäckt fornlämning har ett omedelbart skydd utan att det behövs något myndighetsbeslut. Fornlämningar aviseras på tryckt eller digital fastighetskarta med ett run-R. Är fornlämningens utbredning osäker aviseras detta med ett (R).

Fornlämningsområde
Till varje fornlämning hör ett fornlämningsområde vilket utgör ett omgivande område som är så stort som krävs för att bevara fornlämningen. Fornlämningsområdets storlek bestäms av länsstyrelsen och varierar bland annat beroende på lämningstyp och topografi. Fornlämningsområdet har samma skydd som fornlämningen.

Övrig kulturhistorisk lämning
Anges för lämningar med kulturhistoriskt värde vilka faller under Skogsvårdslagens (SFS nr 1979:429) hänsynsparagrafer. Lämningar i denna kategori är de som inte uppfyller Kulturmiljölagens tre fornlämningsrekvisit och/eller bedöms vara tillkomna efter år 1850. Används även för sådana lämningstyper som vanligen inte betraktas som ”lämningar”, exempelvis plats med tradition och fyndplats m fl.

Arkeologiskt utredningsobjekt
Ytor som under en arkeologisk utredning, etapp 1 bedömts kunna innehålla fornlämning som ej syns ovan mark. Denna bedömning görs vanligtvis utifrån områdets topografiska läge och/eller att (upplöjt) fyndmaterial iakttagits i markytan under inventeringsfasen. Dessa områden bör utredas vidare genom sökschaktsgrävning med maskin under utredningens andra etapp.

Bilaga 2. Foton

Utblick från Objekt 1. Foto mot SV, Anders Olofsson, ÖM.

Sankt område i skogspartiet i norra delen. Foto Anders Olofsson, ÖM.

Platå i skogspartiet i Objekt 1. Foto mot SV, Anders Olofsson, ÖM.

Utblick från Objekt 2. Foto mot SÖ, Anders Olofsson, ÖM.

Urgrävning och pålagd röjningssten i L2009.1375. Foto Anders Olofsson, ÖM.

Östergötlands museum utförde hösten 2023 en arkeologisk utredning, etapp 1 inom fastigheten Södra Freberga 6:1, Västra Stenby sn, Motala kommun, Östergötlands län. Den arkeologiska utredningen, etapp 1 föranleddes av detaljplaneläggning av Södra Freberga 6:1 (Tegelbruksgärdet). Utredningsområdet, som uppgick till ca 11 ha, är beläget mellan 90–94 meter över havet intill Motalaviken.

Det finns idag inga kända fornlämningar inom utredningsområdet. Men det finns en övrig kulturhistorisk lämning i form av L2009:1375, en plats med tradition (lokal tradition om en begravningsplats). I närområdet finns dock ett flertal fornlämningar i form av gravfält, fossil åkermark, boplatser, fyndplatser för stenyxor m.m.

Vid fältinventeringen kunde inga ovan jord synliga lämningar iakttagas utöver den redan kända L2009:1375. Denna lämning föreföll bestå av utgrävningar i åkerholmen med påförd röjningssten. Dock innehåller utredningsområdet högre liggande partier där presumtiva boplatslämningar kan finnas under marken. Det är möjligt att dessa ytor innehåller lämningar från exempelvis stenåldern.

Östergötlands museum rekommenderar preliminärt tre ytor om totalt 45 852 m^2 för arkeologisk utredning, etapp 2 innan eventuell exploatering av området.

ISSN 1403-9273
Rapport 2024:1

ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM